

Гончаров В. І.

ФОРМУВАННЯ НОВОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті формування нового вчителя розглянуто в умовах розгортання інноваційного типу педагогічного процесу.

Ключові слова: інновація, діяльність, освіта.

Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті і одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому. Вищі педагогічні навчальні заклади ще не скоро зможуть підготувати нове покоління педагогів, зорієнтованих на цінності сучасного інформаційного суспільства. Успіх реформ залежить від того, наскільки вдасться збудити творчий потенціал педагогів, які зараз працюють у системі освіти.

Мета статті – розглянути формування нового вчителя в умовах розгортання інноваційної освіти.

Формування інноваційного типу педагогічного процесу передбачає адекватне розуміння поняття “інновація” та специфіки інновацій у сфері освіти. Тому, узагальнюючи сучасні інтерпретації поняття “інновації”, С. Ганаба зазначає, що, по-перше, вони завжди містять нове вирішення актуальної проблеми; по-друге, їх використання зумовлює якісно нові результати; по-третє, їх впровадження зумовлює якісні зміни інших компонентів системи [3, 561].

О. Марущенко, досліджуючи становлення інноваційної освіти в Україні, виокремлює дві точки зору щодо інновацій як таких. Прибічники першого, “описового” підходу ототожнюють поняття “інновація”, “новинка”, “новизна” тощо. Наявність певної новизни є достатнім, аби ті чи інші процеси, діяльність вважати інноваційними. Цей підхід не відображає предметного, функціонального змісту інновацій, не бере до уваги наслідків їх впровадження, оперуючи такою логікою: усе, що нове, те інноваційне.

Другий, “змістовний” підхід пов’язує інновації насамперед з конкретними соціальними змінами, до яких вони приводять. Інновація – це, у першу чергу, не те, що є новим, а те, що змінює середовище її впровадження. Таким чином, новизна є лише фактором інноваційності. Найбільше значення має не стільки сама інновація, її природа, скільки результативність її впровадження в конкретне соціальне середовище, її

необхідність для розвитку та вдосконалення даного середовища.

Таким чином, згідно з точкою зору О. Марущенка, інноваційну діяльність слід розуміти як діяльність щодо цілеспрямованого вдосконалення навколишнього середовища, а інноваційні процеси – як процеси, що пов'язані зі створенням, освоєнням та розповсюдженням інновацій, як поєднання різноманітних умов (організаційних, управлінських, економічних, соціокультурних тощо) впровадження інновацій [6, 5-6]. Освітні інновації розкриваються через низку інших понять: інноваційна освіта, інноваційний розвиток освіти, інноваційний процес, інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю.

У цілому, на думку Л. Буркової, освітні інновації стосуються системи освіти, її структур, освітніх процесів, що в ній відбуваються, тому спрямовані на реалізацію мети і завдань освітнього рівня – поліпшення якості освіти, освітніх послуг. Вони охоплюють усі сторони й процеси, пов'язані з її цією системою та її структурами. Це управлінські, організаційні, економічні, соціальні, культурні, наукові, педагогічні, психолого-педагогічні аспекти й проблеми в освіті [1]. Л. Даниленко зауважує, що інновація в освіті є не лише кінцевим продуктом застосування новизни у навчально-виховному й управлінському процесах з метою зміни (якісного покращання) суб'єкта та об'єктів управління й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й процедурою їхнього постійного оновлення [4, 12].

О. Марущенко пропонує вважати інноваційною освіту, зміни в якій торкаються її підвалин (мети і загальної спрямованості розвитку, змісту, структури і способів управління освітою тощо), а впроваджені інновації мають дифузний (тобто впроваджуються повсюдно), масштабний характер [6, 6]. Інноваційний розвиток освіти, за визначенням О. Скубашевської, є поняттям, що охоплює собою систему нововведень, які істотно змінюють результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології і практики; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання та виховання; технології управління навчальним закладом, системою освіти загалом [80, 4]. Н. Рідей до властивостей інноваційного розвитку системи освіти зараховує наступні: єдність окремих складових елементів системи і цілісність самої системи; інтегрованість, симбіоз якостей системи; цілеспрямований розвиток як елементів, так і власне системи; науково-методичне і організаційне забезпечення взаємин у системі; оструктуреність зв'язків;

операційність, технологічність процесів діяльності; саморегулятивність механізму системи; самоуправління і комунікативність у просторі; дієвість, ефективність системи [7].

Під інноваційною освітньою діяльністю Л. Даниленко розуміє процес внесення інновацій у навчання, виховання й управління закладами (установами, організаціями) освіти, який складається з таких процесів (так званий “життєвий цикл” педагогічної інновації): народження (генерування) інноваційної освітньої ідеї; розробка інновації (проект, технологія, система); визначення її сутності та структури, змістове наповнення; первинна експертиза інновації, яка є переважно теоретичною; експерименти різного рівня (всеукраїнський, обласний); експертиза результатів експерименту, яка відбувається переважно у формі обговорення і наукового аналізу отриманих проміжних результатів; апробація результатів експерименту; експертиза апробованих результатів; освоєння інновації та її впровадження; розповсюдження інновації; збереження інновації та поширення на всю систему освіти чи її складову; перехід інновації у традицію або норму – стандартизація інновації [4, 13].

Л. Вознюк, досліджуючи питання управління інноваційною діяльністю в сучасній школі, розкриває сутність освітніх інновацій через такі поняття, як “інноваційний процес” (процес створення новизни, її засвоєння та використання у педагогічній практиці), “інноваційна діяльність” (цілеспрямована система заходів щодо розробки, впровадження, освоєння, виробництва і дифузії нововведень), “управління інноваційною діяльністю у школі” (цілеспрямовані управлінські дії, що забезпечують організацію та керівництво внутрішньошкільними інноваційними процесами) [2, 8].

Окремий різновид освітніх інновацій складають педагогічні інновації. Л. Буркова розглядає педагогічні інновації в якості одного з аспектів освітніх інновацій. Вони охоплюють сферу педагогічного процесу й спрямовані на вирішення відповідних завдань. Педагогічний процес виявляється як цілеспрямована система впливу на суб’єктів освітнього процесу, яка приводить до якісних змін індивіда. Система впливу містить педагогічні технології, педагогічну техніку, окремі елементи – форма, засіб, метод, зміст (навчання, виховання, організація, управління) [1]. Л. Даниленко пропонує класифікувати педагогічні інновації за структурними компонентами педагогічного процесу, виокремлюючи навчальні, виховні, управлінські інновації, і масштабністю застосування: масштабними інноваціями є ті, що суттєво змінюють мету, зміст, структуру і результат педагогічного процесу; локальними – ті, що суттєво змінюють форми, методи і

засоби навчання, виховання й управління [4, 12-13].

Інноваційний тип педагогічного процесу розглядається як альтернатива традиційному. А. Юніна, порівнюючи традиційне та інноваційне навчання, до ознак першого зараховує об'єктність, авторитарність, сциєнтизм, роздробленість, інформативність, спрощення підготовки кадрів, поверховий підхід до навчання та виховання. Характерними рисами інноваційного навчання є суб'єктивність, діалогічність, екзистенціальність, інтегрованість, спрямованість на розвиток, фундаментальність підготовки педагогічних кадрів і освіти взагалі [10, 32-34].

Реалізація інноваційного педагогічного процесу вимагає поєднання певних умов. Умови, які спонукають керівників і педагогів до здійснення системних і якісних змін у навчально-виховному й управлінському процесах, Л. Даниленко поділяє на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх віднесені політичні, економічні й соціальні зміни, які відбуваються в державі і суспільстві; до внутрішніх – соціально-педагогічні (залучення педагогічних працівників до науково-дослідних та науково-методичних досліджень); організаційно-педагогічні (створення системи спеціальних стимулів, встановлення зв'язків з науковими установами та вищими навчальними закладами, входження закладу освіти до інноваційної інфраструктури); психолого-педагогічні (розвиток інноваційної культури в колективі та інноваційного потенціалу працюючих) [4, 15]. На думку О. Тимошенко, якість реалізації інноваційного процесу, як і будь-якої іншої діяльності, зумовлюється його метою, методами і засобами, організованістю, знаннями, здібностями, зацікавленістю виконавців у досягненні найвищих результатів, особливостями комунікації між ними. Досягнення очікуваних від реалізації інноваційного педагогічного процесу результатів залежить і від мотивації виконавців. Це означає, що для виникнення у них зацікавленості в досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, персональні стимули. Учасники інноваційного процесу, крім готовності і прагнення впроваджувати новачі, повинні мати належну кваліфікацію для виконання покладених на них обов'язків [9, 287-288].

Вимога переходу до інноваційної освіти, на думку О. Скубашевської, обумовлена закономірностями функціонування інформаційного суспільства. Розвиток телекомунікаційних технологій, обумовлений науково-технічним прогресом, досяг деякої критичної грані, після якої спостерігаються якісні зміни інформаційного середовища, що оточує індивіда, що у свою чергу викликало ланцюг

якісних змін у всіх сферах його існування. Стосовно сфери освіти ці зміни класифікуються як зміна основної парадигми: якщо раніше для того, хто навчається, викладач був головним джерелом професійної інформації, що зумовлювало репродуктивну методику навчання як провідну, то тепер студент зустрічається з безліччю цілком доступних джерел. Функція викладача стає іншою: він повинен навчити студента орієнтуватися в цьому інформаційному середовищі, розвинути його творчі та інтелектуальні здібності, у тому числі здібність до самоосвіти. Саме ця обставина робить використання інформаційних технологій, інформатизацію навчального процесу головним засобом здійснення переходу до інноваційної освіти [8, 12].

Формування інноваційного типу педагогічного процесу передбачає цілеспрямований систематичний вплив на цей процес з боку державних органів управління освітою та громадськості. Як зазначає Н. Рідей, управління педагогічною інноватикою у системі освіти повинно враховувати спрямування управління та управлінських рішень, відгук на інновації, суспільне і громадське реагування, системоутворювальну роль інтегрованого управління для вибору типу управління, а саме за потребами і можливостями навчальних закладів та сучасними вимогами суспільства [7].

Л. Вознюк, досліджуючи педагогічні умови ефективного управління інноваційними процесами, визначає такі чинники: кадрове забезпечення, організаційні, фінансові, інформаційні, технологічні ресурси; дотримання умов, необхідних для ефективного перебігу інноваційних процесів, подолання опору змінам тощо. Виокремлено також чинники, які сприяють успішному управлінню інноваційними процесами: ціннісне спрямування розвитку навчального закладу, сприятливі умови для інноваційної діяльності, цілеспрямована система мотивації вчителя до змін, демократизація змісту управлінської праці тощо [2, 9]. О. Тимошенко, звертаючись до проблеми ефективності інноваційних педагогічних процесів, вказує на актуальність питання моніторингу педагогічних інновацій, під яким розуміється постійне відстежування процесу освіти з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим припущенням. Особливо важливим при цьому є моніторинг мети впровадження інновацій. Тільки конкретність, прозорість, чіткість окреслених у ній параметрів дає змогу на основі її порівняння зі здобутими результатами прийняти рішення про доцільність тривалого використання нововведення або зупинення роботи щодо реалізації інноваційної ідеї [9, 287]. Л. Даниленко розглядає експертизу інновацій як складний процес, який містить у собі наступне: діагностику інноваційної ідеї на предмет

її новизни, своєчасності, можливості реалізації й актуальності; оцінювання очікуваного результату від здійснення інновації на предмет її педагогічної доцільності, практичності та теоретичної значущості; прогнозованість отримуваних кінцевих результатів від впровадження інновації на предмет її життєздатності та конкурентоспроможності [4, 9].

П. Куделя наполягає на необхідності впровадження механізму моніторингового відслідковування ходу реалізації освітніх програм. Це відкриє широкі можливості для їх оперативного коректування. Слід враховувати, а також цілеспрямовано формувати громадську думку стосовно доцільності інновацій у вищій школі. Необхідно також широко залучати педагогічну громадськість, органи місцевого самоврядування до обговорення концепції та ходу реформ у вищій школі [5, 12]. Здійснити це можна шляхом проведення семінарів, круглих столів, ділових ігор, інноваційних тренінгів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Буркова Л. В.* Класифікація інновацій в освіті [Електронний документ] // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – №4. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_4/10burcie.pdf.
2. *Вознюк Л. В.* Гуманістичні засади інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: управлінський аспект : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01. – Житомир, 2007. – 20 с.
3. *Ганаба С. О.* Інноваційна спрямованість освіти як філософська проблема // Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць. – К., 2011. – Випуск 50. – С. 561-565.
4. *Даниленко Л. І.* Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.01. – К., 2005. – 42 с.
5. *Куделя П. О.* Вища школа регіону як об'єкт соціального управління : автореф. дис. канд. соціол. наук : 22.00.04. – Харків, 2003. – 21 с.
6. *Марущенко О. А.* Становлення інноваційної освіти в Україні : автореф. дис. канд. соціол. наук : 22.00.04. – Харків, 2004. – 20 с.
7. *Рідей Н. М.* Управління педагогічною інноватикою: освіта для сталого розвитку [Електронний документ] // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2010. – № 2 (38). – 324 с. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpdu/2010_2/doc/2/09.pdf.
8. *Скубашевська О. С.* Філософія інноваційного розвитку освіти в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні : автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.10. – К., 2010. – 31 с.

9. Тимошенко О. І. Наукове забезпечення освітніх інновацій // Гілея (науковий вісник). Збірник наукових праць. – К., 2009. – Випуск 21. – С. 281-289.
10. Юнина Е. А. Парадигма образования: сущность и технологии // Школьные технологии. – 2005. – № 2. – С. 31-43.

Гончаров В. И. Формирование нового учителя в условиях развертывания инновационного образования.

В статье формирование нового учителя рассматривается в условиях развертывания инновационного типа педагогического процесса.

Ключевые слова: инновация, деятельность, образование.

Goncharov V. I. Formation of a new teacher in the deployment of innovative education.

The paper considered the formation of a new teacher in the deployment of innovative type of pedagogical process.

Keywords: innovation, activity, education.

Вернидуб Р. М.

СПЕЦИФІКА РОЗГОРТАННЯ ДОСЛІДНИЦТВА В БАКАЛАВРАТІ ВНЗ УКРАЇНИ

У статті специфіка розгортання дослідництва в бакалавраті ВНЗ України розглянута в контексті сучасних освітніх трансформацій.

Ключові слова: освіта, трансформація освіти, бакалаврат.

Наука є провідним фактором еволюції університетів у розвинених країнах, на які Україна намагається орієнтуватися, трансформуючи власну освітню систему. Адже процеси кардинальних перетворень освіти й суспільства вимагають від освітніх закладів України переорієнтації його функціонування – впровадження нових інноваційних освітніх технологій, зверненні до світового науково-педагогічного досвіду, особистісно-орієнтований підхід у навчанні, демократизація виховного процесу, зрештою, активне залучення викладацького складу до науково-дослідницьких програм.

Трансформаційні зміни у суспільстві створили реальні передумови модернізації вітчизняної системи вищої освіти. Складності в організації науково-дослідного типу навчання та підготовки до нього викладачів впливають сьогодні з організації освітнього простору